

Advokatmonopolet – en fortidslevning

Tenk deg at du er medlem av en forening for større eller mindre grupper av handikappede, syke, trygdemottakere eller sosialhjelpsmottakere og at du får problemer i forhold til offentlige myndigheter. Du har for eksempel ikke fått den behandlingen eller de pengene du mener å ha krav på, eller du er blitt behandlet arrogant og nedlatende av en saksbehandler. Dette vil du ikke uten videre finne deg i. Hva er da mer naturlig enn å søke bistand fra organisasjonen du er medlem av, ekspert som den er på akkurat dine problemer, for å få hjelp overfor myndighetene.

Så enkelt er det imidlertid ikke, i Norge. Tvertimot, organisasjonens bistand kan rett og slett bli sett på som et forsøk på å yte ulovlig rettshjelp, sanksjonert med straffetrusler.

I Norge er det såkalt advokatmonopol, i motsetning til en rekke andre land, inkludert Danmark, Finland og Sverige. Dette innebærer at med noen mindre unntak, må man i Norge være advokat ikke bare for å representere en part ved domstolene, men også for å yte juridisk rådgivning og representere parter utenfor rettergang.

Det er grunn til å stille spørsmål ved hvorfor man i Norge har opprettholdt et advokatmonopol som det ikke anses å være behov for i andre land, særlig på bakgrunn av at man fra tid til annen opplever ytterst urimelige utslag av advokatmonopolets praktisering.

På den ene side har norske myndigheter de senere årene oppfordret til selvorganisering og selvhjelpsvirksomhet blant grupper som har problemer i forhold til offentlige myndigheter og andre. Slike virksomheter har til og med blitt støttet økonomisk av statlige og kommunale myndigheter. På den annen side gikk Justisdepartementet i 1996 ut mot to slike organisasjoner og fastslo at de drev ulovlig rettshjelp, truet med straffesanksjoner og krevde at virksomheten måtte opphøre.

Den ene organisasjonen var Aksjon rettferd for taperne, den andre Klientaksjonen i Fredrikstad. Vi skal la taperne ligge i denne omgang og konsentrere oss om Klientaksjonen. Klientaksjonen organiserer sosialklienter i Fredrikstaddistriktet og foruten å drive politisk arbeid i forhold til kommuner, stat, massemedia m.v., drives det fullmektigbistand for enkeltpersoner som har problemer, først og fremst i forhold til sosialkontorene. Det er et meget omfattende problem i Norge at sosialkontorene ikke makter å administrere den skjønnspregete lovgivningen om blant annet økonomisk sosialhjelp på en nogenlunde tilfredsstillende måte, tilfældighetene florerer og bidrar til mye (unødvendig) sosial nød.

Men Justisdepartementet synes å mene at den som får lite eller ingenting, ikke bør kunne få hjelp til å få (litt) mer. Igjen ser vi et utslag av Mattheusprinsippet i praksis. Departementet uttaler blant annet at

«Klientaksjonen i Fredrikstad utøver rettshjelpsvirksomhet i strid med gjeldende regelverk på området. Klientaksjonen erkjenner i den mottatte korrespondanse å yte rådgivning i prinsipielle og konkrete saker og opptrer som fullmektig i saker mot helse- og sosial-etaten. ... Departementet gjør avslutningsvis oppmerksom på at ulovlig rettshjelpsvirksomhet er straffbart ... »

Justisdepartementet har gjort det meste galt i denne saken. Noe av det skyldes kanskje at ekspedisjonssjefen, som ikke selv er jurist, er satt til å passe på juristenes interesser. I et avisintervju påsto ekspedisjonssjefen at «departementet har fått klager fra folk som sier at Klientaksjonen i Fredrikstad villeder i stedet for å veilede» og at «Klientaksjonen er en hobbyaksjon som kaster blå i øynene på folk ved å si at de har rettigheter som de ikke har etter loven». På grunn av sin mangel på juridisk kompetanse risikerer de «å skaffe folk mer problemer enn de har fra før». Ekspedisjonssjefen har ikke klart å dokumentere hvor klagen kommer fra, snarere kan det synes som om det ikke foreligger noen slike klager. De siste som ville si at folk har rettigheter som de ikke har, er folk fra Klientaksjonen. De vet nemlig selv av smertelige erfaringer hvor svakt utbygde rettigheter det er på sosialtjenestens område.

Det kan i hovedsak anføres to hovedhensyn bak opprettholdelsen av et advokatmonopol. Det ene er hensynet til det rettshjelpssøkende publikum, som skal bli forskånet fra å bli utsatt for vinkelskrivere og andre ukyndige hjelpere, som bare kan gjøre vondt verre. Det andre er hensynet til advokatene og deres behov for å verne seg

mot konkurranse fra andre. I skrift og tale blir det lagt betydelig mer vekt på det første hensynet enn det andre, men det kan likevel stilles spørsmål om hvilket hensyn som reelt sett har størst vekt.

For publikum betyr disse hensynene lite når de ikke har økonomi til å engasjere advokat, når advokatene ikke har kompetanse på angjeldende område og det er mangel på advokater. Rettshjelpsmonopolet ble gradvis utviklet over lang tid, og fikk i hovedsak sin nåværende form med rettshjelpsloven av 1936, i Jon T. Johnsen's avhandling om rettshjelp fra 1987 karakteristisk nok kalt monopolloven. I forarbeidene ble det tatt forbehold om at hovedhensynene bak monopolet har sine grenser: Monopolet kan ikke opprettholdes der det byr på vanskeligheter for det rettssøkende publikum å få hjelp av jurister.

Situasjonen for sosialklienter er som antydnet: De har ikke råd til å engasjere advokat, advokatene har ikke kompetanse på dette området og området er unntatt fra mulighetene til å få fri rettshjelp, en mulighet som forøvrig er svært begrenset i Norge, betydelig mer begrenset enn i de andre nordiske land.

Justisdepartementet går videre svært langt i sin tolkning av hva rettshjelp er, sett i forhold til andre former for bistand. Med sin tolkning av rettshjelpsbegrepet godtar departementet at det sitter sosialarbeidere med og uten sosialfaglig utdanning, ofte blottet for juridiske kunnskaper, og praktiserer lovverket. Men ifølge Justisdepartementet skal ikke klientenes organisasjoner få lov til å være motpart. Det later til å være uproblematisk for Justisdepartementet at rettshjelpslovgivningen tolkes i strid med forvaltningsloven, som sier at enhver har

rett til å la seg bistå av fullmektig, uten at det stilles noen faglige krav til denne.

Til tross for sterk kritikk, har Justisdepartementet vist manglende evne til å finne fram til en rimelig løsning. Det gjenstår da to muligheter: Enten må Justisdepartementet få hjelp av domstolene til å tolke de aktuelle bestemmelsene på en rimelig måte. Eller så må departementet få hjelp av

Stortinget ved at bestemmelsene endres. Det siste alternativet er antakelig det mest nærliggende.

Den norske Retfærd-redaksjonen, som har redigert dette nummeret, gir sin støtte til en svekkelse av advokatmonopolet så lenge denne svekkelsen kan styrke svake gruppers rettsstilling.

FROM DISSONANCE TO SENSE

**Welfare State-expectations, Privatization and Private Law
International conference in Porvoo, Finland August 28 – 31, 1997**

**POSTMODERN, POSTWELFARIST CONCEPTIONS OF
SOCIETY AND LAW
PRIVATIZATION, SOCIAL MARKET ECONOMY AND PRIVATE LAW
SMALL STORIES ON LIABILITY AND CHANGE TRANSCENDING
NATIONAL BORDERS.**

Contact for further information:

Department of Private Law, Po.Box 4, Samuli Hurri & Tuuli Junkkari,

00014 University of Helsinki, Finland

fax: +358 - (0)9 - 1912 3108

tel: +358 - (0)9 - 1912 3380

e-mail: samuli.hurri@helsinki.fi & tuuli.junkkari@helsinki.fi